

PAUL FEYERABEND:
A módszer ellen

„Könyvem megfogalmaz egy tételt, és következtetéseket von le belőle. A tétel így szól: azok az események, eljárások és eredmények, amelyekből a tudomány felépül, nem rendelkeznek egységes struktúrával.” *A módszer ellen* meglehetősen szerény bevezető mondatait olvasva talán nem is gyanítanánk, hogy egy olyan könyvet tartunk a kezünkben, amely alaposan felkavarta a 20. század második felének filozófiai életét.

Szerzője, a bécsi születésű Paul Feyerabend mindent elkövetett, hogy az utókor ne unalmas szobatudós-ként emlékezzen rá. Bár operaénekesei tanulmányait megszakította, és a Brecht mellett felkínált asszisztensi állást sem fogadta el, a művészetekből (különösképpen az avantgárd radikalizmusából) merített inspiráció tudományos pályafutása során is meghatározónak bizonyult. Voltak, akik hivatásos provokátornak tekintették, mások anarchistának vagy a filozófia udvari bolondjának. Bármelyik jellemzést fogadjuk is el, ki kell egészítenünk annyival, hogy Feyerabend nemcsak a tudomány képviselőivel szemben támasztott elvárásokat vette semmibe, hanem valami mást is, amivel még inkább felbosszantotta kollégáit – a tudomány tekintélyét.

A természettudomány sajátos rangot vívott ki magának a nyugati kul-

túrkör szellemi életében. Művelői és propagátorai egyaránt úgy tekintettek (és gyakran ma is úgy tekintenek) rá, mint a világról való tudásunk kizárólagos letéteményesére, amely a vallással, a művészettel és a különféle „babonákkal” szemben „objektív” módszerrel rendelkezik. Feyerabend ennek az elképzelésnek az alapjait igyekszik megingatni. Történeti példák sokaságával illusztrálja, hogy a kiemelkedő kutatók nem követnek semmiféle racionális és következetes módszert munkájuk során, ráadásul ötleteiket gyakran a tudományon kívülről merítik – vagyis egyetlen általános szabályra támaszkodnak: „bármí megteszi”. Az új elméletek születésük pillanatában gyakran ésszerűtlennek látszanak, s meglehetősen hatékony propagandára van szükség ahhoz, hogy a tudósok közössége elfogadja őket.

Ha egy elmélet polgárjogot nyer a tudomány berkeiben, akkor sem állíthatjuk, hogy jobban megközelelti a valóságot elődeinél, mivel nincs független mércénk ennek eldöntésére. A tudományos tények és megfigyelések sem nyújtanak segítséget, ugyanis mindig az adott elmélet határozza meg, mit tekinthetünk az elmélet mellett szóló bizonyítéknak, és milyen (akár neki ellentmondó) adatokat hagyhatunk figyelmen kívül. Ha elfogadjuk, hogy a tények „elméletterheltek”, és ebből adódóan az elméletek összemérhetetlenek, akkor le kell számolnunk a tudo-

mány fokozatos és töretlen haladásának mítoszával. Feyerabend ezt örömmel megteszi, sőt ennél is továbbmegy egy lépéssel.

A módszer ellen nézőpontjából a tudomány is pusztán egy ideológia a sok közül. Az állam és az egyház szétválásztása már lejátszódott a nyugati társadalmakban, azonban egy újabb összefonódás követte: az államé és a tudományé. Míg minden szülő szabadon eldöntheti, hogy kívánja-e gyermekeit vallásos oktatásban részesíteni, addig a természettudományos tárgyak elsajátítása mindenki számára kötelező. A kórházakban a nyugati orvostudományra kell bízunk magunkat, s igen ritkán folyamosodhatunk alternatív gyógymódokhoz (például az akupunktúrához). Feyerabend szerint egy szabad társadalom egyetlen hittrendszerrel vagy gyakorlattal sem emelhet a többi fölé – még a sokat magasztalt tudományt sem. Ha kételkedéssel fogadjuk ezt a radikális konklúziót, akkor is el kell ismerünk, hogy *A módszer ellen* igen erős kihívást jelent meggyökeresedett előítéleteink számára. Ez pedig nem kis eredmény, hiszen hajlamosak vagyunk megfeledkezni arról, hogy „a tudomány a mi teremtenyünk – nem pedig urunk”.

PÁPAY GYÖRGY

(Fordította Tarnóczy Gabriella, Mesterházi Miklós és Miklós Tamás, Atlantisz Kiadó, Budapest, 2002, 649 oldal, 2995 Ft)

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY
Magyarország csodá

Hogy mitől lesz egy könyv színek különösen kedves – ne dom. Miként azt sem tudnánk, miképpen szedve megindokolni, estéről estére miért éppen úgy a kötetet emelem le, úgy mon nézegetem. Talán a nemes menés, a múlt, a hagyomány színek tisztelgetését sugalló méltóság képek, a szerző szípkorkázó m kedvbe öntött műveltsége, ne tán az emberi szellem sokszí nyűgöz le? Biztosan valamenny sorolt „szempontnak” szerep abban, hogy Száraz Miklós *Magyarország csodái* című al kiemelt helyen „magasodik” vespolcomon.

A már három regénnyel is l tatkozott szerző szépirói tehé megcsillantva közel negyven ján keresztül hol a természet tit hol történelmünk rejtelméib pedig a művészi fantázia vil meríti olvasóit. Kézen ragad nünket, s mint egy gondos korbemutat széles e határon: kincseim. Titkokat láttat meg, máron új szemmel pillant Baradla földmelyi világára, rác kozunk Tokajra vagy éppen a l romi várra, de olvashatunk a foglalás kori tarsolylemezek: Szent Koronáról, a Feszty-ké ről éppúgy, mint a székelykap

reagálást, gyakorla- A harma- izgalmas : a gnosz- sta meta- ik azono- változtat- és sajátos tével és a rázhatat- üggésbe, (re)tudo- y elveken t az alkí- lett hoz- ózásével, materia- umokkal n „bírá- cialakult, resztesek ét. Ellen- ; tudásu- zméiket, ázza.

rtetni vá- m a pszi- zhetetlen i problé- yen kiút, ekülésre. I ISTVÁN

52 oldal,